

Procedura regularizării cererii de chemare în judecată și reprezentarea sau asistarea obligatorie a părților de către avocat în căile extraordinare de atac. Compatibilitatea cu standardele Curții Europene a Drepturilor Omului în materia dreptului de acces la justiție

Ionuț Borlan,
auditor de justiție,
Institutul Național al Magistraturii*

Rezumat:

Judecătorul național este primul judecător al Convenției. În virtutea acestei idei, persoanele care beneficiază de protecția oferită prin dispozițiile Convenției trebuie să aibă, în mod concret și efectiv, posibilitatea de a supune o problemă juridică atenției unei instanțe naționale, care să hotărască asupra drepturilor și obligațiilor. Astfel, dreptul de acces la justiție consolidat prin jurisprudența Curții Europene de la Strasbourg reprezintă unul dintre cele mai importante drepturi garantate de Convenție.

Noul Cod de procedură civilă asigură implementarea unei perspective procesuale europene asupra procesului civil, dar în același timp, unele dispoziții legale au ca efect limitarea exercitării dreptului de acces la justiție. Asemenea dispoziții sunt cele privind regularizarea cererii de chemare în judecată și obligativitatea reprezentării/asistării a părților de către avocat în exercitarea căilor extraordinare de atac. Deși unele au fost declarate neconstituționale, studiul prezintă în continuare interes cu privire la problema abordată.

Prin intermediul acestui studiu, autorul analizează dispozițiile sus-menționate din perspectiva compatibilității cu standardele europene în materia dreptului de acces la o instanță. O concluzie intermediară care se poate desprinde din jurisprudența Curții

---

* E-mail contact profesional: borlan.ionut@yahoo.com.

Europene este că aceste standarde sunt mai ridicate în ceea ce privește accesul la justiție în primă instanță (sau apel) față de cele recunoscute în cazul exercitării căilor de atac prin care se supun atenției unei instanțe chestiuni de drept.

Abstract:

The national judge is the first judge of the European Convention of Human Rights. Following this idea, people who benefit from the protection provided by the provisions of the Convention must be able, concretely and effectively, to submit a legal problem to the attention of a national court, to decide regarding their rights and obligations. Thus, the right of access to a court, reinforced through the case-law of the European Court of Human Rights, represents one of the most important rights guaranteed by the Convention.

The new Code of civil procedure assures the implementation of a European perspective on the civil trial, but, in the same time, some of its legal texts have the effect of limiting the right of access to a court. Such provisions are those regarding the regularization procedure and the mandatory representation/assistance by an attorney in exercise of extraordinary appeals. Although some of them have been declared unconstitutional, the study has further interest on the issue addressed.

Throughout this study, the author analyzes the aforementioned legal provisions from the perspective of their compatibility with the European standards regarding the right of access to justice. An intermediary conclusion can be drawn from the European Court's case-law, i.e. these standards are higher in what concerns the access to a court of first instance or appeal than those regulated for the remedies concerning only legal issues.

Keywords: article 6 ECHR, the right of access to a court, regularization procedure, mandatory representation or assistance

I. Aspecte introductive privind dreptul de acces la justiție

Scopul Consiliului Europei, așa cum a fost acesta declarat⁸⁹⁸, este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, astfel că, în virtutea acestui scop, unul dintre mijloacele de realizare îl reprezintă apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Având în vedere aceasta, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare „Convenția”) a fost adoptată tocmai pentru a proteja drepturi concrete și efective, iar nu teoretice și iluzorii.

Unul dintre cele mai importante drepturi protejate prin Convenție în sfera

de aplicare a art. 6 privind dreptul la un proces echitabil, este dreptul de acces la o instanță, care, în pofida faptului că nu a fost consacrat expres prin art. 6 par. 1 din Convenție, a fost, în schimb, dezvoltat prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului⁸⁹⁹ (în continuare „Curtea”) în materie.

Dreptul de acces la o instanță, așa cum a fost acesta consolidat, instituie în sarcina statelor membre ale Consiliului Europei obligația de a oferi oricărei persoane, prin intermediul legislației interne, mijlocul concret de a redresa o situație care nu este conformă cu exigențele Convenției, indiferent cine ar fi autorul încălcării⁹⁰⁰. Astfel, în primul

⁸⁹⁸ A se vedea Preambulul la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁸⁹⁹ CEDO, *Golder c. Regatul Unit*, hotărârea din 21 februarie 1975, § 36; *Airey c. Irlandei*,

hotărârea din 9 octombrie 1979, par. 26.

⁹⁰⁰ J.F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 376.

rând, legiuitorul trebuie să adopte dispoziții legale prin care să fixeze cadrul normativ necesar exercitării efective a dreptului de acces la o instanță, iar în al doilea rând, judecătorii sunt obligați să asigure interpretarea și aplicarea acestor dispoziții legale, astfel încât să se asigure exercitarea aceluiasi drept, precum și să nu aducă atingere substanței dreptului⁹⁰¹.

Cu toate acestea, importanța dreptului de acces la justiție un poate fi ridicată la un nivel absolut, întrucât, așa cum a stabilit instanța de contencios european chiar prin hotărârea prin care a fost recunoscut⁹⁰², dreptul de acces la instanțele de judecată nu este absolut, iar că este posibilă limitarea exercitării acestuia, desigur sub controlul strict al Curții.

Astfel, chiar în pofida marjei de apreciere a statului de a reglementa accesul la justiție, limitarea dreptului nu este compatibilă cu prevederile art. 6 par. 1 din Convenție, decât în măsura în care se asigură respectarea a trei condiții: să nu aducă atingere substanței dreptului, să urmărească un scop legitim și să existe un raport de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit⁹⁰³.

II. Limitarea dreptului de acces la justiție prin unele dispoziții ale Codului de procedură civilă

Prin adoptarea noului Cod de procedură civilă⁹⁰⁴ s-au avut în vedere cel puțin

două dintre așteptările oricărei persoane care se adresează unei instanțe de judecată în vederea rezolvării unui litigiu: soluționarea corectă în fond a cauzelor și celeritatea procedurilor judiciare.

Pentru asigurarea celerității procedurilor judiciare și evitarea tergiversării au fost perfecționate soluțiile legislative privind sesizarea instanței, astfel încât, între momentul depunerii la instanță a cererii de chemare în judecată și momentul fixării primului termen de judecată, se interpune o fază premergătoare care constă în „realizarea unei corespondențe scrise numai cu reclamantul, în vederea acoperirii tuturor eventualelor lipsuri ale cererii”⁹⁰⁵.

Potrivit art. 200 alin. 2 C.proc.civ. când cererea nu îndeplinește cerințele prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ., reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile, cu mențiunea că, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării, trebuie să facă completările sau modificările dispuse, sub sancțiunea nulității.

Dispozițiile art. 200 C.proc.civ. privind regularizarea sunt aplicabile numai cererilor de chemare în judecată, nu și cererilor adiționale prin care reclamantul își modifică pretențiile în limitele legale, intervențiilor voluntare sau forțate⁹⁰⁶ sau altor incidente procedurale și nici în cazul procedurilor speciale care nu sunt compatibile cu aceste dispoziții⁹⁰⁷.

⁹⁰¹ CEDO, *Kedzior c. Poloniei*, hotărârea din 16 octombrie 2012, par. 84.

⁹⁰² CEDO, *Golder*, citată anterior, par. 38.

⁹⁰³ CEDO, *Fayed c. Regatului Unit*, hotărârea din 21 septembrie 1994, par. 65; *Stubbings ș.a. c. Regatului Unit*, hotărârea din 22 octombrie 1996, par. 50; *Tinnelly și fiii și McElduff ș.a. c. Regatului Unit*, hotărârea din 10 iulie 1998, par. 72; *Zwiazek Nauczycielstwa Polskiego c. Poloniei*, hotărârea din 21 septembrie 2004, par. 28 și 29; *Weissman ș.a. c. României*, hotărârea din 24 mai 2006, par. 36; *Lupaș ș.a. c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, par. 57.

⁹⁰⁴ Legea nr. 134/2010 privind Codul de

procedură civilă, republicată în M. Of. nr. 545 din 3 august 2012.

⁹⁰⁵ A se vedea expunerea de motive a proiectului noului Cod de procedură civilă.

⁹⁰⁶ G. Lefter, *Regularizarea cererii de chemare în judecată – principalul instrument de realizare a dreptului la judecarea cauzei în termen optim și previzibil*, disponibil la <http://www.juridice.ro/291634/regularizarea-cererii-de-chemare-in-judecata-principalul-instrument-de-realizare-a-dreptului-la-judecarea-cauzei-in-termen-optim-si-previzibil.html> [ultima accesare 14.06.2014].

⁹⁰⁷ Art. 12¹ din Legea nr. 76/2012, modificată prin Legea nr. 138/2014.

Sanctiunea anularii cererii de chemare în judecată neconforme este mult mai gravă în cauzele în care sesizarea instanței trebuie să se realizeze într-un termen scurt, sub sanctiunea respingerii acțiunii ca tardivă. De pildă, plângerile contravenționale trebuie depuse la instanță în termen de 15 zile de la comunicarea procesului-verbal de contravenție. Având în vedere că de regulă anularea plângerii ca neconformă se realizează după expirarea termenului de sesizare a instanței, introducerea unei noi plângeri atrage respingerea acesteia fără soluționarea fondului și, prin urmare, limitarea accesului la justiție.

O altă inovație și, în același timp, o limitare a accesului la justiție a fost reprezentată de dispozițiile art. 13 alin. 2 teza a II-a, art. 83 alin. 3 și art. 486 alin. 3 C.proc.civ. Deși aceste prevederi au fost recent declarate neconstituționale⁹⁰⁸, credem că prezintă în continuare interes analizarea acestora prin prisma jurisprudenței Curții Europene în această materie, pentru a vedea în ce măsură în realitate încălcă dreptul de acces la justiție, urmând să analizăm inclusiv considerentele avute în vedere de Curtea Constituțională la adoptarea deciziei sale.

Astfel, prin cele trei articole menționate anterior s-a instituit obligativitatea reprezentării sau asistării de către avocat sau consilier juridic a părții la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, dispoziții care se aplicau în mod corespunzător și contestației în anulare și revizuirii (în continuare, în scop didactic, ne vom vorbi numai despre calea de atac a recursului).

De asemenea, potrivit art. 84 alin. 2 C.proc.civ., la redactarea cererii, a

motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, persoanele juridice vor fi asistate sau reprezentate, sub sanctiunea nulității, numai de către un avocat sau consilier juridic, în condițiile legii. Menționăm că art. 84 alin. 2 C.proc.civ. nu a fost declarat neconstituțional, fiind în continuare în vigoare.

Prin aceste prevederi s-a urmărit impunerea unei rigori și discipline procesuale și evitarea introducerii unor recursuri în mod abuziv, în scop de șicană, sau informale, care nu se încadrează riguros în motivele de recurs⁹⁰⁹.

III. Justificarea dispozițiilor Codului de procedură civilă prin care se limitează exercitarea dreptului de acces la justiție prin prisma standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului

Așa cum vom vedea, standardele impuse de Curte în materia dreptului de acces la justiție în primă instanță sunt mai ridicate față de cele stabilite pentru accesul la căile extraordinare de atac prevăzute în dreptul intern.

Mai departe urmează să analizăm respectarea acestor standarde prin dispozițiile legale menționate anterior.

III.1. Procedura regularizării

1.1. Reluând ideea pe care am exprimat-o mai sus, statelor trebuie să li se recunoască o anumită marjă de apreciere în reglementarea condițiilor de exercitare a dreptului de acces la o instanță⁹¹⁰. Această marjă de apreciere nu poate fi exercitată într-o asemenea măsură încât să aducă la atingerea dreptului de acces la justiție în chiar

⁹⁰⁸ Curtea Constituțională, decizia nr. 462/2014, publicată în M. Of. nr. 775 din 24 octombrie 2014.

⁹⁰⁹ A se vedea expunerea de motive a proiectului noului Cod de procedură civilă.

⁹¹⁰ CEDO, *García Manibardo c. Spaniei*, hotărârea din 15 februarie 2000, par. 36; *Kadlec ș.a. c. Republicii Cehe*, hotărârea din 25 mai 2004, par. 25.

substanța sa⁹¹¹. Astfel, standardele impuse de art. 6 par. 1 din Convenție sunt respectate numai dacă limitarea urmărește un scop legitim și este proporțională cu scopul urmărit⁹¹².

Fără îndoială, procedura regularizării reprezintă o ingerință în dreptul de acces la justiție al reclamantului, întrucât neconformarea față de dispoziția instanței de a acoperi lipsurile în termenul de 10 zile conduce la anularea cererii de chemare în judecată, conform art. 200 alin. 3 C.proc.civ., fără ca instanța să mai cerceteze fondul pretenției deduse judecătii de către justițiabil.

Scopul urmărit prin reglementarea procedurii regularizării îl reprezintă buna administrare a justiției, având menirea de a evita orice tergiversare a judecătii. Într-adevăr, prin impunerea obligației reclamantului de a indica în cererea de chemare în judecată toate mijloacele de probă de care înțelege să se folosească, motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea etc. se urmărește evitarea situațiilor în care se amână inutil judecarea cauzei pe motivul acoperirii lipsurilor unei cereri informale.

Având în vedere că anularea cererii de chemare în judecată pentru nerespectarea unor condiții de formă constituie o ingerință în dreptul de acces la justiție consacrat prin art. 6 par. 1 din Convenție, apreciem că o asemenea sancțiune nu poate să opereze automat ori de câte ori se constată lipsa unor mențiuni de la art. 194-197 C.proc.civ. Astfel, sancțiunea anulării trebuie să fie proporțională cu scopul urmărit prin reglementarea procedurii regularizării.

Se poate observa că lipsurile la care se referă procedura regularizării și care

trebuie să fie acoperite de reclamant în termenul de 10 zile vizează numele, prenumele și domiciliul părților, obiectul cererii și valoarea lui, motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea, arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere, timbrarea etc. Având în vedere natura acestora și importanța pentru soluționarea problemei deduse judecătii, se poate susține că *per ansamblu* sancțiunea anulării cererii pentru necomplinirea acestora în termen de 10 zile este proporțională cu scopul urmărit de legiuitor.

Chiar dacă unele dintre aceste lipsuri ar putea fi complinite în cursul judecătii, cum este achitarea taxei judiciare de timbru, credem că dispoziția legală privind anularea cererii pentru nedepunerea acesteia nu depășește marja de apreciere a statelor și ține mai degrabă de politica adoptată de legiuitor în această materie.

Anularea cererii pentru neachitarea taxei de timbru în cursul judecătii face ca toate procedurile care s-au desfășurat până în acel moment să fi fost inutile. Procedura regularizării permite ca pârâutul să nu fie „deranjat” până în momentul în care există certitudinea că judecata va putea continua, iar că aceasta nu se va lovi de un obstacol, cum este lipsa taxei de timbru.

După cum s-a afirmat în literatura de specialitate⁹¹³, ideea de proporționalitate între ingerința într-un drept fundamental și motivul de interes public care o justifică trebuie să devină una firească, de natură a orienta interpretarea și aplicarea cotidiană a normelor procesuale.

Astfel, nerespectarea dispoziției de la art. 194 lit. a) cu referire la art. 148 alin. 1 teza a II-a C.proc.civ. privind indicarea de

⁹¹¹ R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 258.

⁹¹² CEDO, *Ashingdane c. Regatul Unit*, hotărârea din 28 mai 1985, par. 57.

⁹¹³ L. Zidaru, *Unele aspecte privind regula-*

rizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbru, disponibil la <http://www.juridice.ro/293074/unele-aspecte-privind-regularizarea-cererii-de-chemare-in-judecata-si-noua-reglementare-a-taxelor-judiciare-de-timbru-2.html> [ultima accesare 14.06.2014].

către reclamant a adresei electronice, a numărului de telefon, numărului de fax sau altele asemenea, apreciem că nu trebuie să atragă anularea cererii în procedura regularizării. Nefiind elemente care să împiedice începerea judecării, anularea cererii reclamantului pentru neindicarea lor constituie o sancțiune disproporționată.

În cauza *Kadlec ș.a. c. Republicii Cehe*, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, întrucât instanța supremă a refuzat să analizeze un recurs declarat împotriva unei hotărâri a unei instanțe inferioare al cărei număr a fost menționat greșit⁹¹⁴. Credem că, în mod asemănător, anularea cererii pentru neindicarea adresei electronice ar reprezenta un formalism excesiv, fiind o măsură disproporționată față de scopul urmărit al bunei administrări a justiției. Aceste lipsuri vor putea fi complinite chiar și după fixarea termenului de judecată, la fel ca îndreptarea erorii materiale din cauza menționată anterior.

În măsura în care instanța, în procedura regularizării, ar pune în vedere reclamantei asociație de proprietari, să depună, de pildă, copii ale listelor de întreținere, neconformarea reclamantei nu poate să atragă anularea cererii de chemare în judecată. Aceasta deoarece, copiile listelor de întreținere nu se regăsesc printre elementele pe care trebuie să le cuprindă în mod obligatoriu cererea de chemare în judecată, prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ., astfel încât ingerința în dreptul de acces la justiție ar fi nelegală.

În ipoteza în care reclamantul ar acoperi lipsurile din cererea de chemare în judecată după împlinirea termenului de 10 zile, dar înainte ca instanța să dispună anularea, credem că cererea ar trebui acceptată ca fiind regularizată. Sancțio-

narea ulterioară a reclamantului cu anularea cererii, în opinia noastră, este o soluție disproporționată și contra-productivă, mai ales în condițiile în care instanța poate să facă aplicarea dispozițiilor art. 177 alin. 3 C.proc.civ. Potrivit acestui articol, actul de procedură nu va putea fi anulat dacă până în momentul pronunțării asupra excepției de nulitate, a dispărut cauza acesteia.

1.2. Jurisprudența Curții în materie. Relativ recent, instanța de contencios european a avut ocazia de a analiza în abstracto compatibilitatea procedurii regularizării cu dispozițiile Convenției în ceea ce privește respectarea standardelor privind dreptul de acces la justiție.

Astfel, în cauza *Maria Lefter c. României*⁹¹⁵ instanța națională sesizată cu o plângere contravențională a anulat cererea contestatoarei în procedura regularizării, întrucât aceasta din urmă nu a indicat mijloacele de probă de care înțelege să se folosească. În fapt, a fost sancționată contravențional cu amendă în cuantum de 4500 lei pentru cumpărarea și deținerea unor țigări interzise la comercializare.

Prin decizia de inadmisibilitate, Curtea a arătat că procedura regularizării nu se substituie unei cercetări judiciare și nu anticipează faza de admitere a probelor, însă este vorba despre o etapă obligatorie care urmărește să impună reclamanților o anumită disciplină, în vederea evitării oricărei tergiversări în cadrul procesului civil. Prin aceasta, Curtea a stabilit că procedura urmărește un scop legitim.

În ceea ce privește proporționalitatea, instanța europeană a sesizat că elementele indicate la art. 194 C.proc.civ. în lipsa cărora se dispune anularea cererii, sunt elemente fără de care examinarea cauzei devenea dificil de conceput, iar că

⁹¹⁴ R. Chiriță, *op. cit.*, p. 261 și urm.

⁹¹⁵ CEDO, *Maria Lefter c. României*, decizia din 15 aprilie 2014.

reclamanta-contestatoare a fost informată asupra consecințelor neacoperirii lipsurilor⁹¹⁶.

Credem că soluția Curții se justifică din perspectiva circumstanțelor de fapt și de drept în care a fost pronunțată, însă nu este indicată o aplicare generală a raționamentelor avute în vedere. Într-adevăr, în ansamblul ei, procedura regularizării cererii de chemare în judecată apare ca fiind proporțională cu scopul urmărit. Însă, așa cum am arătat anterior, nu numai legiuitorul are obligația de a asigura posibilitatea persoanelor de a-și exercita dreptul de acces la o instanță, ci și instanțele de judecată care interpretează și aplică dispozițiile legale.

O interpretare riguroasă a dispozițiilor privind procedura regularizării și aplicarea sancțiunii anulării în orice condiții prevăzute de lege și indiferent de circumstanțele cauzei, poate să aducă atingere substanței dreptului de acces la justiție.

În materie contravențională există anumite fapte contravenționale care nu pot fi constatate de către agentul constator prin propriile simțuri, ci doar folosindu-se de anumite echipamente specializate și omologate. În acest sens sunt, de pildă, contravențiile rutiere săvârșite prin depășirea limitelor legale de viteză.

În ipoteza de mai sus, credem că neindicarea mijloacelor de probă pe care intenționează reclamantul să le prezinte în sprijinul cererii sale, nu trebuie să ducă automat la anularea plângerii contravenționale în procedura regularizării pentru nerespectarea dispozițiilor art. 194 lit. e) C.proc.civ. Aceasta deoarece, examinarea cauzei de către instanță este

posibilă chiar în lipsa mijloacelor de probă propuse de către contestator în apărare și prin simpla cerere a acestuia ca intimata să depună la dosar fotografiile realizate cu ocazia constatării contravenției rutiere. În acest caz, intimata va fi cea care va trebui să prezinte mijloacele de probă în procesul civil, iar nu contestatorul, astfel încât, anularea cererii contestatorului pentru neindicarea tuturor mijloacelor de probă ar fi disproporționată față de scopul urmărit.

III.2. Obligatorietatea reprezentării sau asistării părților de către avocat în căile extraordinare de atac

2.1. Aspecte generale. Dacă în materie penală trebuie să se asigure dreptul la un dublu grad de jurisdicție, consacrat prin art. 2 par. 1 al Protocolului 7 la Convenție, pe planul contestațiilor privind încălcarea drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, art. 6 par. 1 din Convenție nu obligă statele să reglementeze posibilitatea exercitării căilor de atac împotriva hotărârilor pronunțate de instanțele de fond în această materie. Cu toate acestea, dacă există asemenea grade de jurisdicție, garanțiile stabilite prin Convenție și care trebuie respectate în fața primei instanțe, în mod asemănător, acestea trebuie respectate și în fața instanțelor de control judiciar⁹¹⁷.

O primă consecință este că dreptul de acces la justiție nefiind absolut nici în exercitarea unei căi de atac, statul, sub controlul Curții Europene, are posibilitatea să reglementeze condițiile de exercitare și limitele de examinare ale căii de atac. Însă, atât în materie penală, cât și în materie civilă, aceste limite nu pot să

⁹¹⁶ *Idem*, par. 19 și 20.

⁹¹⁷ CEDO, *Delcourt c. Belgiei*, hotărârea din 17 ianuarie 1970, par. 25; *Ekbatani c. Suediei*, hotărârea din 26 mai 1988, par. 24; *Poitrinol c. Franței*, hotărârea din 23 noiembrie 1993, par. 13-15; *Tolstoy Miloslavsky c. Regatului Unit*,

hotărârea din 13 iulie 1995, par. 59. Curtea Constituțională, în mod asemănător, a susținut că accesul liber la justiție vizează inclusiv exercitarea căilor de atac; a se vedea decizia nr. 462/2014, par. 24, prin care au fost declarate neconstituționale dispozițiile art. 83 alin. (3) C.proc.civ.

lipsească de efecte juridice judecata instanței de control⁹¹⁸.

Mai mult, în cauza *Delcourt c. Belgiei*⁹¹⁹ și în cele care au urmat acesteia⁹²⁰, Curtea Europeană a stabilit că maniera în care se aplică art. 6 par. 1 din Convenție în privința curților de apel sau celor de casație poate să depindă în funcție de particularitățile procedurilor desfășurate, precum și de rolul acestor instanțe. De asemenea, există compatibilitate cu exigențele Convenției atunci când condițiile de admisibilitate ale unui recurs în casație – care vizează strict chestiuni de drept – sunt mai riguroase față de cele prevăzute pentru un apel obișnuit⁹²¹.

Una dintre aceste condiții de admisibilitate riguros reglementate (spre deosebire de accesul la justiție în primă instanță sau în apel), o reprezintă obligativitatea angajării unui avocat pentru reprezentarea intereselor în fața instanței în exercitarea căilor extraordinare de atac, obligație prevăzută și în legislația noastră la art. 83 alin. 3 și (4) C.proc.civ. pentru persoanele fizice și art. 84 alin. 2 și (3) C.proc.civ. pentru persoanele juridice. În mod asemănător cu procedura regularizării cererii de chemare în judecată, dispozițiile legale menționate anterior reprezintă o ingerință în exercitarea dreptului de acces la justiție. Însă, de data aceasta, limitarea exercițiului dreptului de acces vizează numai căile extraordinare de atac.

Deseori Curtea Europeană a constatat că existența unei dispoziții legale care

obligă partea ca, prin intermediul unui avocat, să introducă o cale de atac în fața unei instanțe supreme este o trăsătură comună a sistemelor de drept ale multora dintre statele membre ale Consiliului Europei⁹²².

Dacă inițial s-a stabilit că natura procedurilor desfășurate, precum și rolul instanțelor pot justifica impunerea unor condiții mai stricte de exercitare a căilor de atac (*i.e.* obligativitatea reprezentării de către avocat), Curtea a mers chiar mai departe de atât. Astfel, în cauza *Meffah ș.a. c. Franței*, instanța de contencios european a arătat că, în unele situații, natura specială a procedurilor desfășurate în fața unei instanțe supreme poate chiar justifica obligația legală ca părțile să fie reprezentate sau asistate doar *de anumiți avocați specializați*, care să reprezinte interesele părților în fața instanței⁹²³. Totuși, în acest caz, Curtea a arătat că nu se poate justifica privarea recurentului, căruia legislația internă îi recunoaște dreptul de a se apăra în mod personal, de mijloacele procesuale care îi asigură dreptul la un proces echitabil în fața acestei jurisdicții.

Ca o scurtă concluzie intermediară, putem să conchidem că, în principiu, exigențele europene nu se opun legislației unui stat care prevede obligativitatea reprezentării ori asistării părților în fața instanțelor supreme naționale sau altor instanțe de casație, în exercitarea recursurilor, astfel că, aceasta, *in sine*, nu este contrară dreptului de acces la o instanță.

⁹¹⁸ CEDO, *Krombach c. Franței*, hotărârea din 13 februarie 2001, par. 100; *Mariani c. Franței*, hotărârea din 31 martie 2005, par. 45; M. Udriou, O. Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 908.

⁹¹⁹ CEDO, *Delcourt c. Belgiei*, citată anterior, par. 26.

⁹²⁰ CEDO, *Monnell and Morris c. Regatului Unit*, hotărârea din 2 martie 1987, par. 56; *Helmerts c. Suediei*, hotărârea din 29 octombrie 1991, par. 31.

⁹²¹ CEDO, *Levages Presentations Services c. Franței*, hotărârea din 23 octombrie 1996, par. 45.

⁹²² CEDO, *Gillow c. Regatului Unit*, hotărârea din 24 noiembrie 1986, par. 69; *Vacher c. Franței*, hotărârea din 17 decembrie 1996, par. 24 și 28; *Tabor c. Poloniei*, hotărârea din 27 iunie 2006, par. 42; *Staroszczyk c. Poloniei*, hotărârea din 22 martie 2007, par. 128.

⁹²³ CEDO, *Voisine c. Franței*, hotărârea din 8 februarie 2000, par. 33; *Meffah ș.a. c. Franței*, hotărârea din 26 iulie 2002, par. 47.

Scopul urmărit prin asemenea dispoziții legale precum cele din Codul de procedură civilă menționate mai sus (și declarate neconstituționale) este de a asigura buna administrare a justiției, evitarea introducerii unor recursuri în mod abuziv, în scop de șicană sau informale, care nu se încadrează riguros în motivele de recurs.

Ca regulă, prin dispozițiile Codului de procedură civilă s-a urmărit ca recursul să fie supus examinării în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție, iar prin excepție în fața altor instanțe⁹²⁴.

Această schimbare de paradigmă realizată prin adoptarea Codului de procedură civilă își are rațiunea în modificarea dispozițiilor care reglementează calea de atac a recursului. Astfel, în timp ce în vechiul Cod, pe calea recursului, prin excepție, se putea supune judecării atât aspecte de drept, cât și aspecte de fapt⁹²⁵, noul Cod reglementează strict motivele de recurs, acestea vizând numai elemente de drept. Astfel, o hotărâre se poate ataca cu recurs numai în ceea ce privește legalitatea acesteia, iar nu și cu privire la chestiunile de fapt.

2.2. O excepție de la obligativitatea reprezentării/asistării de către avocat în recurs. Obligativitatea asistării ori reprezentării de către avocat în calea de atac a recursului se justifică așadar pe considerentul că pentru susținerea și exercitarea acestuia, partea are nevoie de anumite cunoștințe de specialitate juridică.

O primă garanție de proporționalitate cu scopul urmărit este oferită prin dispozițiile art. 83 C.proc.civ. prin instituirea unei excepții de la obligativitatea

reprezentării ori asistării de către avocat. Astfel, atunci când partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv este licențiată în drept, la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și la exercitarea și susținerea recursului, nu este nevoie de asistența unui avocat.

Dacă partea, licențiată în drept, are posibilitatea exercitării unei căi extraordinare de atac, în schimb, o asemenea excepție nu a fost prevăzută în cazul în care reprezentantul legal al persoanei juridice era licențiat în drept.

Prin decizia civilă nr. 1904/2014 a Curții de Apel Cluj⁹²⁶, s-a anulat recursul declarat de către intervenienta accesorie Asociația X. În considerente, Curtea de Apel a reținut că reprezentantul legal al asociației, chiar dacă este licențiat în drept (avocat suspendat), trebuia să fie asistat de către un avocat la introducerea cererii de recurs. Aceasta deoarece, excepția amintită mai sus și prevăzută de art. 13 alin. 2 C.proc.civ. vizează mandatarul părții, care este soț sau rudă cu partea, fiind vorba despre ipoteza părții persoană fizică. Or, aceste dispoziții nu erau aplicabile în cauza dedusă judecării în care partea era o persoană juridică. Dacă art. 83 alin. 3 C.proc.civ. trimitea expres la excepția de la art. 13 alin. 2 teza a II-a C.proc.civ., nu la fel era cazul art. 84 C.proc.civ. privind reprezentarea persoanelor juridice.

Cu toate că soluția Curții de Apel Cluj este corectă din punct de vedere al dreptului intern, după părerea noastră, prin prisma jurisprudenței Curții Europene în materie, sancțiunea anulării cererii de recurs putea fi înlăturată. În condițiile în care scopul urmărit de dispoziția legală

⁹²⁴ Art. 483 alin. (3) C.proc.civ.

⁹²⁵ I. Leș, *Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 814.

⁹²⁶ Disponibilă la adresa <http://www.juridice.ro/316962/cateva-observatii-privind-nulitatea-recursului-redactat-fara-asistare-prezentarea-prin-avocat-sau-consilier-juridic-facute-intr-o-decizie-recenta.html> [ultima accesare 14.06.2014].

este de a asigura părții posibilitatea de a susține efectiv calea de atac, cu argumente juridice și prin referire la motivele de recurs, apreciem că dispozițiile legale care prevăd obligativitatea asistării de un avocat în acest caz aduc atingere substanței dreptului de acces la justiție. Credem că dacă părții persoană fizică licențiată în drept i se recunoaște posibilitatea exercitării recursului, în mod asemănător și reprezentantului legal, licențiat în drept, al unei persoane juridice ar trebui să i se recunoască această posibilitate.

Menționăm că prin decizia nr. 462/2014, Curtea Constituțională nu s-a pronunțat cu privire la constituționalitatea art. 84 C.proc.civ., astfel încât, există în continuare obligativitatea reprezentării ori asistării de către avocat sau consilier juridic, în recurs, a persoanelor juridice.

2.3. Ajutorul public judiciar. Condiții de acordare și motive de refuz. După cum s-a arătat în doctrina de specialitate⁹²⁷, accesul la justiție trebuie să fie facilitat, iar justițiabilul, de pildă, nu trebuie să fie convins să renunțe la acesta din motive materiale, astfel încât statele trebuie să pună la dispoziția justițiabililor un sistem de asistență judiciară gratuită.

Mai mult, instanța de contencios european a arătat că, în unele situații, art. 6 par. 1 din Convenție poate să impună statelor obligația de a asigura asistența juridică gratuită în materie civilă, atunci

când această asistență este indispensabilă exercitării dreptului de acces la justiție, fie pentru că legea prevede necesitatea reprezentării prin avocat, fie datorită complexității cauzei⁹²⁸.

În dreptul nostru, prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă s-a reglementat acel sistem de asistență judiciară gratuită. Astfel, o altă modalitate de asigurare a proporționalității limitării accesului la justiție cu scopul urmărit este dată de posibilitatea prevăzută de lege pentru partea unui proces de a solicita și obține ajutor judiciar, sub forma plății onorariului pentru asigurarea reprezentării sau asistării de către un avocat ales sau numit din oficiu, în redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului⁹²⁹.

La acordarea ajutorului public judiciar se ține seama de situația financiară a solicitantului, stabilindu-se în acest sens anumite limite pecuniare sub care trebuie să se situeze în privința venitului mediu net lunar pe membru de familie beneficiarul⁹³⁰. De asemenea, pentru respectarea standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului în materia dreptului de acces la justiție, care impun ca la acordarea ajutorului public judiciar să se țină seama în mod concret și efectiv de situația financiară și alte criterii, art. 8 alin. 3 din O.U.G. 51/2008 prevede că acesta se poate acorda și în alte situații,

⁹²⁷ J.F. Renucci, *op. cit.*, p. 361.

⁹²⁸ CEDO, *McVicar c. Regatul Unit*, hotărârea din 7 mai 2002, par. 47. Totuși, chestiunea dacă art. 6 impune asistarea juridică a unei părți din litigiu va trebui apreciată în funcție de particularitățile cauzei, precum și dacă partea va putea să-și susțină cauza fără asistența unui avocat.

⁹²⁹ Art. 6. *Ajutorul public judiciar se poate acorda în următoarele forme: a) plata onorariului pentru asigurarea reprezentării, asistenței juridice și, după caz, a apărării, printr-un avocat numit sau ales, pentru realizarea sau ocrotirea unui drept ori interes legitim în justiție sau pentru prevenirea unui litigiu,*

denumită în continuare asistență prin avocat.

⁹³⁰ Art. 8. (1) *Beneficiară de ajutor public judiciar în formele prevăzute la art. 6 persoanele al căror venit mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare formulării cererii, se situează sub nivelul de 300 lei. În acest caz, sumele care constituie ajutor public judiciar se avansează în întregime de către stat. (2) Dacă venitul mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare formulării cererii, se situează sub nivelul de 600 lei, sumele de bani care constituie ajutor public judiciar se avansează de către stat în proporție de 50%.*

proporțional cu nevoile solicitantului, în cazul în care costurile certe sau estimate ale procesului sunt de natură să îi limiteze accesul efectiv la justiție [...].

Existența unor reglementări privind condițiile în care se acordă ajutorul public judiciar, în funcție de anumite criterii privind situația financiară a solicitantului, vizează un scop legitim și anume buna administrare a justiției și a bugetului de stat, iar acestea se încadrează în marja de apreciere pe care o deține statul român în reglementarea condițiilor de exercitare a dreptului de acces la o instanță.

Acordarea ajutorului public judiciar se poate refuza numai în anumite cazuri prevăzute expres de art. 16 din O.U.G. nr. 51/2008: a) când este solicitat abuziv, b) când costul estimat este disproporționat față de valoarea obiectului cauzei, c) când nu se solicită pentru apărarea unui interes legitim ori se solicită pentru o acțiune care contravine ordinii publice sau celei constituționale, d) dacă cererea pentru care se solicită face parte din cele supuse medierii, iar partea a refuzat să urmeze o asemenea procedură, e) atunci când solicitantul pretinde despăgubiri pentru atingeri aduse imaginii, onoarei sau reputației, în condițiile în care nu a suferit un prejudiciu material, și f) atunci când cererea decurge din activitatea comercială sau dintr-o activitate independentă desfășurată de solicitant.

Referitor la motivul de refuz de la lit. a) de mai sus, ordonanța nu arată ce se înțelege prin „cerere abuzivă”, ceea ce ar putea pune anumite probleme cu privire la respectarea cerinței de previzibilitate a normei de lege în temeiul căreia ar urma să i se respingă solicitantului cererea de asistență gratuită pentru exercitarea recursului. Credem că acest obstacol va putea fi depășit prin găsirea unor garanții suficiente împotriva arbitrariului. O eventuală interpretare a dispozițiilor legale ar

putea fi în sensul în care nerespectarea condițiilor de acordare a ajutorului public judiciar să ducă la respingerea cererii ca abuzivă.

Cu privire la motivul de refuz de la lit. d) de mai sus, credem că acesta este de natură să constituie o încălcare a dreptului de acces la justiție, nefiind nici rezonabil și nici justificat. Astfel, în condițiile în care parcurgerea procedurii de mediere nu este obligatorie pentru parte, apare ca fiind nejustificată sancțiunea refuzului acordării ajutorului public judiciar, mai ales pentru exercitarea căii de atac a recursului. Neaparcgerea procedurii medierii nu trebuie să împiedice partea să supună problema litigioasă în fața unei instanțe de recurs, în măsura în care îndeplinește condițiile, iar cererea este întemeiată pe inexistența posibilităților financiare.

Situația de la lit. d) este supusă dezbaterii dacă se încadrează în marja de apreciere a statului în reglementarea condițiilor de acordare a ajutorului public judiciar, însă numai în ceea ce privește reprezentarea sau asistarea în primă instanță și în apel. În schimb, atâta timp cât accesul la justiție este condiționat de asistența unui avocat în căile extraordinare de atac, iar partea face dovada imposibilității materiale de angajare a unui avocat, neaparcgerea procedurii de mediere nu poate și nu trebuie să împiedice acest acces, astfel încât să se aducă atingere substanței dreptului.

Așa cum se observă, O.U.G. nr. 51/2008 nu prevede un motiv de refuz asemănător celui din dreptul francez, care permite a se respinge cererea de ajutor public judiciar atunci când cauza nu prezintă șanse reale de succes. Prin urmare, invocarea de către instanțele române a unui astfel de motiv pentru respingerea cererii ar aduce atingere substanței dreptului de acces la justiție⁹³¹.

⁹³¹ CEDO, *Aerts c. Belgiei*, hotărârea din 30 iulie 1998, par. 60.

Cu toate acestea, trebuie menționat că art. 6 par. 1 din Convenție, în interpretarea Curții⁹³², nu se opune unei legislații care reglementează refuzul acordării asistenței judiciare gratuite bazat pe șansele de succes ale căii de atac, chiar în situațiile în care accesul la instanța de recurs este condiționat de asistența obligatorie a unui avocat, sub sancțiunea respingerii/anulării cererii⁹³³.

Totuși, în ipoteza de mai sus, soluționarea cererii de acordare a asistenței judiciare gratuite trebuie să ofere justițiabililor garanții suficiente împotriva arbitrarului⁹³⁴. Astfel, într-o cauză⁹³⁵, reclamanta, dorind să promoveze un recurs împotriva hotărârii instanței de apel într-un proces de divorț, a solicitat acordarea asistenței judiciare gratuite. Biroul de asistență de pe lângă Curtea de Casație franceză, deși a observat că reclamanta nu beneficiază de resurse financiare suficiente, a respins cererea pe motiv că recursul nu avea șanse reale de succes.

Curtea Europeană a reamintit că, așa cum a decis anterior, respingerea cererii de acordare a asistenței judiciare gratuite atunci când acțiunea nu părea să aibă șanse de succes constituia o încălcare a dreptului de acces la justiție⁹³⁶, dar a considerat necesar să analizeze garanțiile oferite de sistemul de acordare a asistenței judiciare. Astfel, a ajuns la concluzia că nu a fost încălcat art. 6 par. 1 din Convenție, întrucât din compunerea

biroului făceau parte magistrați, primul grefier, avocați la consiliul de stat, iar decizia era atacabilă cu recurs la președintele Curții de Casație.

Potrivit dispozițiilor art. 13 alin. 2 din O.U.G. nr. 51/2008 cererea de acordare a ajutorului public judiciar pentru exercitarea unei căi de atac se adresează instanței a cărei hotărâre se atacă, în mod obligatoriu, în termenul de exercitare a căii de atac, și se soluționează de urgență de un alt complet decât cel care a soluționat cauza în fond. Împotriva încheierii prin care se respinge cererea de acordare a ajutorului public judiciar cel interesat poate face cerere de reexaminare, în termen de 5 zile de la data comunicării încheierii, care se soluționează de un alt complet al aceleiași instanțe.

Având în vedere că cererea se soluționează de un complet de judecată, există suficiente garanții de independență și imparțialitate. Faptul că atât cererea de acordare a ajutorului public judiciar, cât și cererea de reexaminare se judecă de aceeași instanță a cărei hotărâre se atacă, nu este de natură să încalce dreptul la un tribunal independent și imparțial⁹³⁷.

Față de motivele de refuz pe care le-am enumerat mai sus, O.U.G. nr. 51/2008 mai prevede unul, și anume cazul în care în cursul unei perioade de un an, solicitantul a mai beneficiat de ajutoare publice judiciare, chiar cumulate, în quantum de 10 salarii minime brute pe

⁹³² CEDO, *Steel and Morris c. Regatului Unit*, hotărârea din 15 februarie 2005, par. 62.

⁹³³ CEDO, *Essadi c. Franței*, hotărârea din 26 februarie 2002, par. 36.

⁹³⁴ CEDO, *Gnahore c. Franței*, hotărârea din 19 septembrie 2000, par. 41; *Staroszczyk*, citată anterior, par. 129. În același sens, a se vedea C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 468.

⁹³⁵ CEDO, *Del Sol c. Franței*, hotărârea din 26 februarie 2002.

⁹³⁶ CEDO, *Aerts c. Belgiei*, citată anterior, par.

60. Astfel, s-a constatat că a fost încălcat art. 6 par. 1 din Convenție prin refuzul acordării ajutorului public judiciar. Diferența față de cauza *Del Sol c. Franței* de mai sus în care nu s-a constatat încălcarea este că potrivit dreptului francez acordarea asistenței judiciare gratuite în cazul recursului putea fi refuzată dacă nu se identifica un motiv serios de casare. Dreptul belgian nu prevedea un asemenea motiv.

⁹³⁷ În același sens, a se vedea Curtea Constituțională, decizia nr. 385/2011, publicată în M. Of. nr. 431 din 21 iunie 2011.

țară la nivelul anului în care a fost formulată cererea de asistență⁹³⁸.

În mod obișnuit, o asemenea restricție nu poate fi de natură să aducă atingere art. 6 din Convenție, dar aceasta numai atunci când reprezentarea prin avocat nu este obligatorie, fiind o chestiune care intră în marja de apreciere a statului în reglementarea acordării ajutorului public judiciar și gestionarea resurselor. Însă, atunci când este limitat accesul la o cale extraordinară de atac prin invocarea acestui motiv de refuz al acordării ajutorului public judiciar, o asemenea limită pecuniară pare să fie contrară Convenției⁹³⁹. Soluția ar fi exceptarea de la restricția prevăzută de art. 7 din O.U.G. nr. 51/2008 atunci când ajutorul public judiciar se solicită în vederea asistării de către avocat pentru exercitarea unei căi extraordinare de atac.

2.4. Motivarea respingerii cererii de ajutor public judiciar. Având în vedere că acordarea ajutorului public judiciar depinde de posibilitățile financiare ale solicitantului, fiind prevăzute anumite criterii de luat în considerare, refuzul acordării trebuie motivat. Standardul Curții Europene în această materie este în sensul existenței unei obligații de diligență în sarcina instanței care soluționează cererea de acordare a ajutorului

public judiciar care să impună motivarea refuzului⁹⁴⁰.

În cauza citată mai sus, Curtea Regională Katowice din Polonia nu avea obligația, potrivit dispozițiilor legale procedurale, să motiveze respingerea cererii de acordare a asistenței judiciare. Având în vedere că exercitarea recursului în fața Curții Supreme era condiționată de asistarea de către un avocat, Curtea Europeană a hotărât că a fost încălcat art. 6 par. 1 din Convenție prin nemotivarea respingerii cererii și imposibilitatea instanței de contencios european de a verifica rațiunile avute în vedere de Curtea Regională.

Statul polonez a mai fost condamnat de Curtea Europeană datorită legislației interne care nu obliga instanța care soluționează cererea de asistență judiciară gratuită la motivarea respingerii acestei cereri, prin referire la criteriile de acordare⁹⁴¹. Se observă că standardul european impune motivarea hotărârii de respingere a cererii de acordare a ajutorului public judiciar, ca parte a obligației de diligență, mai ales prin referire la condițiile de acordare care nu sunt îndeplinite, precum situația financiară a solicitantului.

2.5. Independența profesiei de avocat și accesul efectiv la justiție. Asistența/reprezentarea unui avocat a fost prevă-

⁹³⁸ Art. 7 din O.U.G. nr. 51/2008.

⁹³⁹ Prin decizia nr. 264/2009, Curtea Constituțională a hotărât că stabilirea unei limite pecuniare maxime prin art. 7 din O.U.G. nr. 51/2008 în care se acordă ajutor public judiciar nu este de natură să împiedice accesul liber la justiție. A arătat că "stabilirea unor asemenea limite și condiții a fost determinată de posibilitatea asigurării resurselor financiare publice necesare acordării ajutorului, de realizarea unei distribuiri echitabile a ajutorului în formele prevăzute de art. 6 din ordonanță, de prevenirea exercitării abuzive a cererii și a prejudicierii altor categorii de persoane care ar fi în nevoie de susținere din partea statului și l-ar solicita, fără a se îngradi în acest mod accesul efectiv la justiție". Nu putem să nu observăm că în realitate argumentele sunt în sensul existenței unui scop legitim al ingerinței constând în respingerea

recursului, dar acestea nu vizează proporționalitatea. Așadar, ar putea exista probleme privind proporționalitatea atunci când unei persoane i se respinge cererea de acordare a ajutorului public judiciar (și implicit recursul declarat fără asistența unui avocat) pentru simplul motiv că a mai beneficiat de ajutor într-un anumit quantum în ultimul an.

⁹⁴⁰ CEDO, *Tabor c. Poloniei*, citată anterior, par. 45 și 46. Chiar și refuzul avocatului de a reprezenta partea, conform dreptului polonez, a fost considerat de Curte ca fiind contrar art. 6 par. 1 din Convenție în măsura în care legislația poloneză nu obliga la motivarea acestui refuz, care în lipsa unor motive putea fi abuziv.

⁹⁴¹ CEDO, *Zagawa c. Poloniei*, hotărârea din 15 ianuarie 2008, par. 37; *Zaniewski c. Poloniei*, hotărârea din 15 ianuarie 2008, par. 36.

zută ca fiind obligatorie la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului. Totuși, în ceea ce privește „redactarea cererii și a motivelor de recurs” credem că soluția trebuie nuanțată.

Așa cum am văzut, după admiterea cererii de acordare a ajutorului public judiciar pentru exercitarea unei căi extraordinare de atac, în principiu, avocatul desemnat din oficiu este obligat să acorde asistență potrivit art. 41 din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁹⁴². Prin excepție⁹⁴³, avocatul desemnat din oficiu în acest caz, poate să refuze exercitarea mandatului primit numai în caz de conflict de interese sau *pentru alte motive justificate* (s.n.). Decanului baroului îi revine competența de a aprecia caracterul justificat sau nejustificat al refuzului.

De asemenea, nu este exclus ca avocatul desemnat din oficiu să nu redacteze cererea și motivele de recurs în termenul legal, din diverse motive, inclusiv din lipsă de diligență. Se pune atunci întrebarea dacă este posibilă angajarea răspunderii statului ori dacă partea va putea redacta singură motivele de recurs, sub rezerva însușirii ulterioare a cererii de către un alt avocat.

În ceea ce privește angajarea răspunderii statului, instanța de contencios european s-a pronunțat în sensul că acesta răspunde numai pentru acțiuni ale organelor sale, iar că un avocat, chiar în situația în care este desemnat din oficiu, nu poate fi considerat un organ al statului. Având în vedere independența profesiei de avocat față de stat, conduita avocatului

reprezintă o problemă între acesta și clientul său, astfel că, în principiu, răspunderea statului nu poate fi angajată în temeiul Convenției⁹⁴⁴.

Cu toate acestea, pot exista anumite situații în care statul trebuie să acționeze, iar nu să rămână în pasivitate atunci când autoritățile competente sunt încunoștințate cu privire la existența unor probleme în cadrul asistenței de către avocat. În funcție de circumstanțele cauzei, reprezentarea de către un avocat trebuie să fie concretă și efectivă⁹⁴⁵.

Conform dreptului polonez, avocatul desemnat în urma admiterii unei cereri de asistență juridică gratuită are posibilitatea legală de a refuza depunerea căii de atac, atunci când acesta apreciază că acțiunea nu are șanse de succes. Trebuie să menționăm că o asemenea soluție legislativă respectă standardele Curții Europene în materia accesului la justiție, chiar și atunci când asistența unui avocat este obligatorie pentru exercitarea căii de atac. După părerea noastră, în cadrul *motivelor justificate*, prevăzute de dreptul nostru [art. 153 alin. 1 din Statutul avocatului], care fac posibil refuzul avocatului desemnat din oficiu de a exercita mandatul, se circumscrie și cel al inexistenței șanselor de succes ale recursului pe care beneficiarul ajutorului public judiciar dorește să îl promoveze. Așa cum a arătat instanța de contencios european, rolul statului nu este de a obliga un avocat, desemnat din oficiu sau nu, să demareze anumite proceduri sau să promoveze o cale de atac contrară opiniei sale privind șansele de succes ale acțiunii⁹⁴⁶.

⁹⁴² Republicată în M. Of. nr. 98 din 7 februarie 2011.

⁹⁴³ Art. 153 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat (Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Barourilor din România nr. 64/2011, publicată în M. Of. nr. 594 din 20 august 2012).

⁹⁴⁴ CEDO, *Artico c. Italiei*, hotărârea din 30 mai 1980, par. 36; *Daud c. Portugaliei*, hotărârea din 21 aprilie 1998, par. 38; *Tuzinski c. Poloniei*, 40140/98, hotărârea din 30 martie 1999; *Rutkowski c.*

Poloniei, nr. 45995/99; *Cuscani c. Regatului Unit*, hotărârea din 24 septembrie 2002, par. 39.

⁹⁴⁵ CEDO, *Goddì c. Italiei*, hotărârea din 9 aprilie 1984, par. 27; *Staroszczyk*, citată anterior, par. 128.

⁹⁴⁶ CEDO, *Siałkowska c. Poloniei*, hotărârea din 22 martie 2007, par. 112. Curtea a mai arătat că asemenea putere a statului ar fi în detrimentul independenței profesiei de avocat într-o societate democratică întemeiată pe încrederea dintre avocat și clienții săi.

În cauza *Sia³kowska c. Poloniei*⁹⁴⁷, Curtea a arătat că trebuie să existe un echilibru între independența profesiei de avocat, pe de o parte, și accesul efectiv la justiție, pe de altă parte. O problemă a legislației poloneze, care a atras condamnarea Poloniei în cauza de mai sus, a fost că aceasta nu stabilea un termen în care avocatul trebuia să comunice refuzul către partea pentru care a fost desemnat din oficiu, astfel încât, comunicarea acestui refuz cu trei zile înainte de expirarea termenului de declarare a căii de atac aduce atingere dreptului de acces la justiție. Un astfel de termen de comunicare a refuzului avocatului întemeiat pe existența unui conflict de interese sau pentru alte motive justificate nu se regăsește nici în legislația noastră. Aceasta ar putea pune anumite probleme de convenționalitate atunci când părții i se anulează recursul depus ca nefiind exercitat prin avocat în ipoteza în care avocatul desemnat din oficiu a refuzat depunerea recursului cu câteva zile înainte să expire termenul de declarare a căii de atac, iar părții nu i-a mai rămas suficient timp pentru a obține un nou reprezentant.

Așadar, în sistemul de drept român, pentru asigurarea aceluși echilibru între independența profesiei de avocat și dreptul de acces la justiție, credem că atunci când avocatul desemnat din oficiu în urma admiterii cererii de ajutor public judiciar, a) nu depinde diligențele necesare pentru redactarea motivelor și a cererii de recurs, sau b) refuză exercitarea mandatului în caz de conflict de interese sau alte motive justificate, partea ar trebui să poată depune cererea de recurs, *sub rezerva semnării ulterioare de către un alt avocat*. Prin semnarea cererii de către un alt avocat, nulitatea în acest caz ar trebui să se acopere în virtutea art. 177

alin. 3 C.proc.civ.

Anularea cererii de recurs pentru faptul că aceasta a fost redactată de partea la proces, iar nu direct de avocat, în condițiile în care cererea a fost totuși semnată ulterior de apărător, în opinia noastră, poate să aducă atingere dreptului de acces la justiție. În anumite situații, redactarea cererii de recurs de către parte poate fi justificată de evitarea expirării termenului de declarare a căii de atac, prin întârzierea în depunerea recursului de către avocatul desemnat din oficiu, care a refuzat în mod justificat sau chiar nejustificat exercitarea mandatului.

2.6. Decizia nr. 462/2014 a Curții Constituționale privind neconstituționalitatea dispozițiilor privind obligativitatea asistării/reprezentării de avocat în recurs. Așa cum am arătat anterior, dispozițiile art. 83 alin. 3, art. 13 alin. 2 teza finală și art. 486 alin. 3 C.proc.civ. au fost declarate neconstituționale, întrucât, în aprecierea Curții Constituționale, acestea încalcă dreptul de acces la justiție prevăzut de art. 21 din Constituție, precum și dreptul la apărare prevăzut de art. 24 din Constituție.

În motivare, Curtea Constituțională arătată că prin condiționarea accesului la o instanță de recurs de încheierea unui contract de asistență juridică, legiuitorul a impus costuri suplimentare și semnificative pentru justițiabil, costuri care se adaugă la cele privind taxa judiciară de timbru, fiind de natură a-l descuraja pe acesta să apeleze la serviciul justiției⁹⁴⁸.

Mai departe, după analizarea dispozițiilor O.U.G. nr. 51/2008, instanța de contencios constituțional a concluzionat că statul nu a reușit să implementeze un mecanism coerent și eficient care să asigure posibilitatea efectivă a cetățenilor de a recurge la calea de atac a recursului,

⁹⁴⁷ *Ibidem*.

⁹⁴⁸ Curtea Constituțională, decizia nr. 462/2014, par. 35, 38 și 42.

Exigențele impuse de Curtea Europeană în materia dreptului de acces la justiție în primă instanță sunt mai ridicate față de cele impuse pentru accesul la căile extraordinare de atac prevăzute în dreptul intern.

Întrucât ajutorul public judiciar privește o categorie redusă de cetățeni, având în vedere și faptul că se poate beneficia de acest ajutor numai într-o anumită limită în cursul unui an.

După cum rezultă din considerentele Curții Constituționale⁹⁴⁹, aceasta s-a limitat să constate că pot beneficia de ajutor public judiciar numai persoanele care se încadrează în condițiile prevăzute de art. 8 alin. 1 și (2) din O.U.G. nr. 51/2008, fără să facă vreo referire la prevederile de la alin. 3 din același articol, potrivit cărora ajutorul public judiciar poate fi acordat și în alte situații decât cele de la alin. 1 și (2), proporțional cu nevoile solicitantului, atunci când costurile certe sau estimate ale procesului sunt de natură să limiteze accesul la justiție.

Deși, așa cum a arătat Curtea Constituțională, limitarea acordării ajutorului public judiciar în cursul unui an la suma maximă echivalentă cu 10 salarii minime brute pe țară, poate să aducă atingere dreptului de acces la justiție în ipoteza în care atât cererea de acordare, cât și recursul sunt respinse, nu credem că această dispoziție poate să atragă neconstituționalitatea întregului sistem privind obligativitatea asistării sau reprezentării de către avocat în căile extraordinare de atac. Dispozițiile art. 83 alin. 3 C.proc.civ. privesc toate persoanele fizice, dar, în mod asemănător, și art. 8 alin. 3 din O.U.G. nr. 51/2008 privește toate aceste persoane.

S-a argumentat că în timp ce accesul la justiție aparține oricărei persoane care se consideră vătămată, dreptul la apărare aparține oricărei persoane, inclusiv intimatului în procesul civil, atunci când este promovată calea de atac a recursului. Astfel, Curtea Constituțională a mai arătat că în această ipoteză, intimatul, care nu are interesul să exercite calea de atac a recursului, are totuși obligația de a încheia un contract de asistență juridică cu un avocat în vederea redactării și depunerii întâmpinării⁹⁵⁰, ca o consecință a exercitării liberului acces la justiție de către recurent.

Cu toate acestea, conform art. 83 alin. 3 C.proc.civ., obligația de a fi reprezentat sau asistat de către un avocat incumbă doar recurentului, nu și intimatului, sancțiunea fiind nulitatea cererii. Acestuia din urmă nu îi este afectat dreptul la apărare, care va putea invoca în calea de atac a recursului exercitată de partea adversă, apărări împotriva acesteia, putând deci să depună concluzii de respingere.

Nu credem că este valabilă interpretarea făcută în baza art. 490 alin. 2 C.proc.civ. de unde ar rezulta obligativitatea depunerii întâmpinării prin avocat. Aceste dispoziții se referă la situația în care intimatul are avocat, nefiind obligată să își angajeze unul, dispozițiile fiind lipsite de o sancțiune precum cea de la art. 83 alin. 3 C.proc.civ.. Totuși, în măsura în care s-ar considera că, în recurs, întâmpinarea trebuie depusă numai de avocatul intimatului, sub sancțiunea neluării în considerare, iar nu și de către acesta din urmă, credem că doar această interpretare în baza art. 490 alin. 2 C.proc.civ. ar fi trebuit declarată neconstituțională. Așa cum se observă din considerentele deciziei, art. 490 alin. 2 C.proc.civ. nici nu a fost declarat

⁹⁴⁹ Idem, par. 40.

⁹⁵⁰ Idem, par. 44.

neconstituțional și nici nu a fost luat în considerare. Posibilitatea Curții de a analiza aceste dispoziții, deși nu a fost sesizată cu privire la ele, rezultă din art. 31 alin. 2 din Legea nr. 47/1992, potrivit căruia în caz de admitere a excepției, Curtea se va pronunța și asupra constituționalității altor prevederi din actul atacat, de care, în mod necesar și evident, nu pot fi dissociate prevederile menționate în sesizare. În consecință, art. 490 alin. 2 C.proc.civ. rămâne în continuare în vigoare, putând fi interpretat în orice mod valabil.

Mai departe, Curtea Constituțională a arătat că în materia contenciosului administrativ hotărârile pronunțate în primă instanță rămân a fi în continuare supuse recursului, care diferă față de recursul aflat la dispoziția părților în vechea reglementare, care permitea examinarea cauzei sub toate aspectele. Astfel, a concluzionat Curtea, se ajunge la situația în care părțile sunt lipsite de calea de atac a apelului să fie obligate să formuleze recursul numai prin intermediul unui avocat.

Credem că soluția legislativă de a nu se prevedea calea de atac a apelului în materie de contencios administrativ ține de considerente de politică a legiuitorului, iar imposibilitatea instanței de recurs de a examina cauza sub toate aspectele, așa cum era în vechiul Cod de procedură civilă, nu reprezintă un argument pentru a cenzura condiționarea exercitării recursului de asistența unui avocat. Tocmai posibilitatea de a ataca hotărârea primei instanțe numai sub aspectul legalității este de fapt motivul care justifică condiționarea exercitării recursului de asistența sau reprezentarea unui avocat, în cazul părților persoane fizice. La fel este și cazul altor situații precum

renunțarea la judecată, renunțarea la dreptul subiectiv, hotărârea de suspendare sau de perimare etc., unde legiuitorul a prevăzut numai calea de atac a recursului.

IV. Concluzii

După o trecere a noilor instituții prevăzute de Codul de procedură civilă printr-un filtru al standardelor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin jurisprudența sa, putem să afirmăm că în principiu, cu câteva mici excepții, la nivel legislativ, acestea respectă exigențele europene.

Totuși, așa cum am afirmat anterior, nu numai legiuitorul are obligația de a asigura respectarea exercitării dreptului de acces la justiție prin adoptarea normelor legale, ci și instanțele de judecată prin interpretarea și aplicarea respectivelor norme.

În principiu, noile instituții au restricționat accesul la justiție, însă în funcție de particularitățile cauzei și în funcție de interpretarea și aplicarea dreptului de către instanțe, se va putea concluziona dacă restrângerea accesului la justiție respectă standardele de proporționalitate sau dacă se aduce atingere chiar substanței dreptului.

Soluția Curții Constituționale reprezintă un regres legislativ față de standardele fixate prin dispozițiile legale asemănătoare prezente în unele state europene, precum Franța, Polonia, Belgia, Bulgaria, Spania în anumite condiții, Italia, Grecia⁹⁵¹ etc.

În final, ținem să repetăm că exigențele impuse de Curtea Europeană în materia dreptului de acces la justiție în primă instanță sunt mai ridicate față de cele impuse pentru accesul la căile extraordinare de atac prevăzute în dreptul intern.

⁹⁵¹ L. Zidaru, *Despre obligativitatea asistenței juridice în recurs, prin avocat sau consilier juridic, potrivit noului Cod de procedură civilă*, disponibil la adresa <http://www.juridice.ro/111612/despre->

obligativitatea-asistentei-juridice-in-recurs-prin-avocat-sau-consilier-juridic-potrivit-noului-cod-de-procedura-civila.html [ultima accesare 14.06.2014].